

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНО-МОВЛЕННЄВИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ

Вашуленко Оксана, Україна

Концепція Нової української школи, новий Державний стандарт початкової освіти акцентує увагу на важливості формування ключових компетентностей молодших школярів. Однією із ключових компетентностей Нової української школи – є компетентність спілкування державною мовою (і рідною у разі відмінності).

Комунікативно-діяльнісний підхід до навчання спонукає вчителя формувати мовленнєву компетентність учнів, яка полягає у здатності слухати, розуміти і відтворювати інформацію, читати і розуміти текст, вести діалог, брати участь у дискусіях, переконувати і відстоювати свою точку зору, висловлювати власні думки, створювати зв'язні висловлювання за змістом прослуханого/прочитаного тексту.

Мовленнєва компетентність молодших школярів – поняття комплексне. Воно охоплює систему комунікативно-мовленнєвих умінь, які слугуватимуть учням у процесі мовленнєвої діяльності для розв'язання різноманітних комунікативних завдань. Основою комунікативно-мовленнєвих умінь є сукупність таких умінь: частково мовленнєві вміння (звуковимовні, орфоепічні, лексичні, граматичні); загальномовленнєві вміння (слухання і розуміння, говоріння, читання, письмо); комунікативні (здатність виконувати мовленнєві дії, спрямовані на розв'язання комунікативних завдань) [1].

Окреслимо коло комунікативно-мовленнєвих умінь, які пов'язані з видами усної мовленнєвої діяльності: адекватно сприймати і розуміти мовленнєве висловлювання (запитання, повідомлення, пояснення, інструкція, текст художнього твору, пізнавальна розповідь тощо); оцінювати і відтворювати сприйняту на слух інформацію; цілеспрямовано і різнобічно використовувати мовлення в міжособистісній взаємодії з людьми різного віку і статусу (діалогічне мовлення) із дотриманням норм мовленнєвого етикету; визначати тему висловлювання та чітко дотримуватися її меж; планувати,

готувати, будувати повноцінні в комунікативному відношенні усні висловлювання, які відображають знання учнів про предмет розмови, їхні думки, почуття, наміри, власне ставлення; реалізувати задум у процесі комунікативно-мовленнєвої діяльності; використовувати найбільш вагомі факти й докази для розкриття теми та основної думки; будувати висловлювання логічно і послідовно, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між фактами та явищами, робити необхідні узагальнення і висновки; обирати тип і стиль мовлення залежно від мети і ситуації спілкування; комунікативно виправдано добирати і доцільно використовувати вербальні і невербальні засоби спілкування відповідно до типу, стилю, жанру висловлювання; створювати власні тексти; удосконалювати власне і чуже висловлювання. контролювати результати власної комунікативно-мовленнєвої діяльності [2; 3, с. 72].

Формування комунікативно-мовленнєвих умінь – це процес становлення і формування мовленнєвої особистості у процесі взаємодії, комунікації і спілкування її з іншими мовцями в різних мовленнєво-комунікативних ситуаціях; включення мовця в різні види мовленнєвої діяльності, які спрямовані на реалізацію завдань навчання, пізнання, спілкування. Особливість цього процесу полягає в тому, що комунікативно-мовленнєва діяльність молодших школярів є їхньою власною діяльністю, яка породжується потребами і запитамі дітей цього вікового періоду. Тому формування й удосконалення комунікативно-мовленнєвих умінь на уроках літературного читання має відбуватися в реальному спілкуванні учнів із дорослими й однолітками. З огляду на це важливо дбати про те, щоб комунікативно-мовленнєва діяльність учнів була внутрішньо і ситуативно вмотивованою. За цієї умови учні природно оволодіватимуть способами комунікативної взаємодії з дорослими й однолітками, здатністю сприймати, розуміти, планувати, породжувати і контролювати власне мовлення.

У доборі методів, прийомів і форм навчання для формування комунікативно-мовленнєвих умінь необхідно враховувати мету, зміст, етап

навчання, вікові й індивідуальні особливості учнів, їхній рівень мовленнєвого розвитку, пізнавальні потреби, інтереси, прагнення.

Найбільш сприятливими для формування комунікативно-мовленнєвих умінь є такі методи й організаційні форми: система вправ і завдань; бесіда; дискусія; рольова гра; парна або групова робота; проекти; керовані або самостійні дослідження тощо. Учителеві, який поставив мету формувати комунікативно-мовленнєві вміння учнів, важливо чітко виокремити, які основні форми навчальної комунікації доцільно використовувати на уроці літературного читання. Основними такими формами є:

– монологічні: висловлювання підготовлені і не підготовлені; переказ; розповідь; коментування; повідомлення; відгук; формулювання запитання; відповідь на запитання; аргументація; доведення і спростування; висловлення й обґрунтування власної думки тощо;

– діалогічні: бесіда вчителя з учнем, учнів у парі чи у групах; дискусія; відповіді на запитання; рольова гра; театралізація; бліц-турнір; відкритий мікрофон; захист проекту тощо.

У сучасній початковій школі активно використовується співробітництво і продуктивне спілкування учнів, спрямоване на спільне розв'язання проблем, формування мовленнєвих здібностей, умінь планувати свою діяльність, критично міркувати тощо. За нашими дослідженнями, на уроках літературного читання для організації навчально-пізнавальної діяльності учнів частіше пропонується групова форма, яка значно розширює можливості співробітництва учнів, активізує й розвиває комунікативно-мовленнєві вміння і здібності, активізує потенційні можливості учнів, формує позитивне ставлення до навчання, забезпечує його мотивацію. Дієвим засобом для розвитку й удосконалення комунікативно-мовленнєвих умінь на уроках літературного читання є проектна діяльність – підготовка учнями особистісно значущих проектів на літературні, міжпредметні, соціокультурні та інші теми. Також одним із важливих завдань учителя в контексті розвитку комунікативно-мовленнєвих умінь школярів є формування культури їхнього власного

мовлення, передусім таких його характеристик, як логічність, багатство, виразність, доречність, оригінальність, що ґрунтуються на розвинених уміннях і навичках мисленнєвої діяльності.

Ефективність формування комунікативно-мовленнєвих умінь молодших школярів на уроках літературного читання залежить від оптимального поєднання традиційних та інноваційних педагогічних технологій, систематичного і цілеспрямованого застосування дидактичних методів, прийомів, форм і засобів, які підвищують його результативність.

Важливим і визначальним в організації роботи над формуванням комунікативно-мовленнєвих умінь є мотиваційне забезпечення навчального процесу, індивідуалізація і диференціація навчання, використання міжпредметних зв'язків, комплексний підхід до формування комунікативно-мовленнєвих умінь; практична мовленнєва спрямованість навчального процесу.

Список використаних джерел

1. Притулик Н. Формування умінь українського комунікативного мовлення в умовах російсько-української двомовності [Текст] / Н. Притулик // Початкова школа. – 2004. – № 6. – С. 12.

2. Леонова Н. С. Мовно-комунікативна вправність учнів у вимірі компетентнісно орієнтованого навчання // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2013. – № 1. – С. 2 – 7.

3. Словник-довідник з української лінгводидактики / За ред. проф. М. Пентиліук. – К.: Ленвіт, 2003. – 149 с.

Вашуленко О. В. Формування комунікативно-мовленнєвих умінь молодших школярів на уроках літературного читання. Освіта ХХІ століття: теорія, практика, перспективи: матеріали Першої міжнародної науково-практичної Інтернет—конференції, м. Київ, 18 квіт. 2019 р. / Дидактика: теорія і практика : зб. наук. праць. Київ : Фенікс, 2019. — С. 137 – 139.